

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ
КОМІТЕТУ МИТНОГО КОНТРОЛЮ МІНІСТЕРСТВА ФІНАНСІВ
РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН**

У статті проведено дослідження окремих аспектів функціонування митної служби Республіки Казахстан, у частині її історії становлення, структури і завдань, зосереджено увагу на ефективності виконання фіскальної функції та досліджено питання проходження служби в митних органах.

Ключові слова: Республіка Казахстан, митний комітет, митні органи, митниця, митні платежі.

A. A. FRADYNSKY

State Research Institute of Customs Affairs

**ORGANIZATIONAL, LEGAL AND ECONOMIC ASPECTS OF CUSTOMS CONTROL
COMMITTEE OF THE MINISTRY OF FINANCE
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**

In this paper a study of some aspects of the Customs Service of the Republic of Kazakhstan, of the history of its formation and assigned tasks, focus on the effectiveness of fiscal function and investigated the issue of service in customs. It was found that Customs is an important administrator of government revenue and, as a law enforcement agency, plays a key role in combating contraband moving across the customs border of the state. Law enforcement activities of the customs authorities based on the address violations of customs regulations; economic smuggling, contraband seized from circulation of subjects or objects, the circulation of which is limited; the fight against evasion of customs duties and fees. Customs service of the Republic of Kazakhstan effective body of state financial control, due to the activity which generated the revenue side of the budget system and protects the customs border of the state.

Keywords: Republic of Kazakhstan, Customs Committee, customs authorities, customs, customs duties.

Актуальність дослідження. В Україні тривають подальші пошуки оптимальної форми розбудови та функціонування вітчизняної митної служби. Про це яскраво свідчить процеси реформування митних та податкових органів протягом 2012-2014 років та створення на їх базі у грудні 2012 року Міністерства доходів і зборів України, яке навесні 2014 року було реорганізовано у Державну фіскальну службу із фактичним підпорядкуванням її Міністерству фінансів України. Цікаво, що подібні перетворення характерні не лише для України, але й для окремих країн пострадянського простору. Так, Республіка Казахстан подібне реформування пройшла ще у кінці 90-их років ХХ ст. Тому для нас особливо актуальним постає вивчення діяльності її органів митного контролю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання теорії та практики діяльності митних органів в зарубіжних країнах досліджено в працях вітчизняних дослідників сфери митної справи І. Бережнюка, А. Войцещука, О. Гребельника, А. Кредісова, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, О. Рогача, А. Філіпенка, В. Ченцова, О. Шниркова, тощо.

Постановка завдання. За мету статті ставиться дослідження особливостей діяльності митної служби Республіки Казахстан на предмет їх імплементації у роботу вітчизняної митниці.

Основний матеріал дослідження. Архівні документи свідчать про існування митних органів на території Республіки Казахстан починаючи із XVIII століття, коли територія республіки ввійшла до складу Російської імперії. Бурхливий розвиток торгівлі обумовив необхідність створення прикордонних митниць, у тому числі, на території сучасного Казахстану – Оренбурзької, Троїцької, Петропавловськом, Семипалатинської та Бухтарминської. В 1891 році на півдні було утворено Жаркентську митницю із штатом у 17 осіб та підпорядкуванням Туркестанському митному відділу; на сході – Зайсанську митницю.

За Радянських часів, із 1979 року, на території республіки діяв Алма-Атинський митний пост Ташкентської митниці Головного митного управління Міністерства зовнішньої торгівлі СРСР. У 1982 році було прийнято рішення, у зв'язку із активізацією зовнішньоекономічної діяльності Алма-Атинський пост виокремити у самостійний підрозділ із підпорядкуванням Головному митному управлінню СРСР. Через рік пост було перетворено у Алма-Атинську митницю.

Митна служба сучасного Казахстану бере свій початок 12.12.1991 року, коли указом Президента № 539 було створено Митний комітет Республіки Казахстан при Президентові республіки. До цього часу Казахстану підпорядковувалися митні пункти пропуску «Хоргос», «Бахти» та «Достик» на кордоні із Китайською Народною Республікою. Утворення митних кордонів із республіками колишнього СРСР, проблема організації контролю за переміщенням та декларуванням товарів через кордон країни вимагала створення розгалуженої мережі як прикордонних так і внутрішніх митних установ. 24.12.1991 року було прийнято закон «Про митний тариф і мито», де тарифні заходи були визнані важливим інструментом

торгівельної політики та державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [1].

12.11.1992 року указом Президента № 963 «Про внесення в структуру Міністерства фінансів Республіки Казахстан Митного комітету та його структурних підрозділів» його було реорганізовано у Головне митне управління Міністерства фінансів Республіки Казахстан, а начальник отримав посаду першого заступника Міністерства фінансів. У 1995 році було прийнято Закон «Про митну справу в Республіці Казахстан», до цього часу митні органи республіки у своїй діяльності керувалися правовими нормами митного законодавства СРСР.

Указом Президента від 01.04.1995 № 2160 створено Митний комітет при Кабінеті Міністрів Республіки Казахстан, який указом Президента від 19.10.1995 № 2541 було реорганізовано у Митний комітет Республіки Казахстан. Указом Президента від 14.01.1997 № 3329 Митний комітет Республіки Казахстан було перетворено у Державний митний комітет Республіки Казахстан, а Постановою Уряду від 06.06.1997 № 932 затверджено опис та порядок застосування розпізнавальних знаків та розпізнавального прапора митних органів республіки. В період 1996-1999 років було розроблено перспективні плани капітального будівництва митних постів та контрольно-пропускних пунктів на зовнішньому кордоні держави.

10.10.1997 року указом Президента № 3655 Державний митний комітет Республіки Казахстан було ліквідовано з передачею його функцій Міністерству фінансів республіки при якому було створено Митний комітет Міністерства фінансів Республіки Казахстан. Указом Президента від 12.10.1998 № 4114 створено Міністерство державних доходів Республіки Казахстан та реорганізовано Міністерство фінансів шляхом передачі функцій та повноважень по управлінню майном та справами Митного комітету утвореному Міністерству державних доходів. 28 серпня 2002 року указом Президента № 931 Міністерство державних доходів реорганізовано та утворено Агентство митного контролю Республіки Казахстан, яке указом Президента від 29 вересня 2004 року № 1449 було реорганізовано у Комітет митного контролю (далі - КМК) та передано у підпорядкування Міністерства фінансів Республіки Казахстан.

Митні органи Республіки Казахстан (далі - РК) – органи державної влади, які в межах своєї компетенції здійснюють реалізацію митної справи у республіці, а також виконують інші повноваження, передбачені законодавством країни. Систему митних органів республіки формують: уповноважений орган в сфері митної справи; територіальні підрозділи (по областях, містах республіканського підпорядкування, столиці) уповноваженого органу в сфері митної справи; митниці; митні пости; контрольно-пропускні пункти на митному кордоні митного союзу; спеціалізовані митні установи. За урядовим рішенням можуть утворюватися митний інформаційно-обчислювальний центр, митні лабораторії, кінологічні, навчально-методичні, науково-дослідні та інші спеціалізовані митні установи, освітні установи вищої професійної та додаткової освіти, а також державні підприємства, діяльність яких сприяє вирішенню завдань, покладених на митні органи [2, с.360-361].

Структурно центральний апарат комітету складається із Керівництва та 15 управлінь, які, у свою чергу, можуть поділятися на відділи: Управління організації митного контролю; Управління дистанційного моніторингу; Управління організації митного контролю за енергоресурсами, Управління митних доходів; Управління пост-митного контролю; Управління модернізації та інформаційних технологій; Управління аналізу ризиків та статистики; Управління правового забезпечення; Управління міжнародних відносин; Управління аналізу ризиків та статистики; Управління організаційної роботи і контролю; Управління кадрової роботи, Управління фінансового та матеріально-технічного забезпечення; Управління по захисту державних секретів; Управління по боротьбі з контрабандою у складі 6 відділів (відділ по боротьбі з економічною контрабандою, відділ адміністративної практики, відділ дізнання, відділ по боротьбі з контрабандою наркотиків, відділ внутрішньої та зовнішньої співпраці, відділ «А» та оперативно-технічного забезпечення); Управління внутрішньої безпеки у складі 4 відділів (відділ службових розслідувань та перевірок, відділ організації оперативної роботи, відділ організаційно-аналітичної роботи, відділ оперативно-чергової роботи).

Територіальні органи КМК представлені 16 Департаментами митного контролю (по Акмолинській області, ДТК по Актюбінській області, ДТК по Алмаатинській області, по Атирауській області, по Східно-Казахстанській області, по Жамбильській області, по Західно-Казахстанській області, по Карагандинській області, по Кустанайській області, по Кизилординській області, по Мангістаунській області, по Павлодарській області, по Південно-Казахстанській області, по місту Алмати, по місту Астана). Станом на 01.01.2014 року у складі КМК нараховувалося 94 митних пости, із них – 17 автомобільних, 11 енергетичних, 18 центрів митного оформлення, 6 залізничних, 10 аеропортних, 11 інших.

На митні органи РК покладено виконання наступних основних завдань: сприяння реалізації єдиної торговельної політики митного союзу; забезпечення виконання митного законодавства митного союзу, митного законодавства РК та іншого законодавства РК, контроль за виконання якого покладено на митні органи; здійснення митних операцій та проведення митного контролю; утримання митних платежів та податків, а також спеціальних, антидемпінгових та компенсаційних мит, контроль правильності їх розрахунку та своєчасності сплати, а також застосування заходів по примусовому їх стягненню в межах своєї компетенції; забезпечення дотримання заходів митно-тарифного регулювання, заборон та обмежень по

відношенню до товарів, що переміщуються через митний кордон митного союзу; забезпечення дотримання прав і законних інтересів осіб у сфері митного регулювання і створення умов для прискорення товарообороту; забезпечення заходів по захисту національної безпеки держав-членів митного союзу, життя та здоров'я людини, тваринного і рослинного світу, навколишнього природного середовища, протидія легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму при здійсненні контролю за переміщенням через митний кордон цінних паперів, валютних цінностей, дорожніх чеків; виявлення, попередження та запобігання злочинам і адміністративним правопорушенням; забезпечення захисту прав інтелектуальної власності на митній території митного союзу; ведення митної статистики; участь у розробці та реалізації митного регулювання в РК; забезпечення в межах своєї компетенції суверенітету та економічної безпеки РК; здійснення та вдосконалення митного декларування, митного контролю, а також створення умов, які б сприяли спрощенню здійснення митних операцій по відношенню до товарів та транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон; проведення митного контролю після випуску товарів, а також застосування заходів по утриманню заборгованості; забезпечення виконання міжнародних зобов'язань РК та участь в розробці міжнародних договорів РК у сфері митної справи; участь в розробці єдиної бюджетної політики, розвитку матеріально-технічної і соціальної бази митних органів; проведення радіаційного контролю в пунктах пропуску через митний кордон; проведення транспортного і санітарно-карантинного контролю в автомобільних пунктах пропуску через митний кордон; координація діяльності органів ветеринарно-санітарного контролю і контролю за карантинном рослин в автомобільних пунктах пропуску через митний кордон; співробітництво з митними органами та іншими органами іноземних держав і міжнародних організацій у відповідності з міжнародними договорами РК; виконання інших завдань, передбачених Митним кодексом РК.

Однією із найважливіших функцій КМК є фіскальна, сутність якої полягає у адмініструванні митних платежів. Відповідно до законодавства митними платежами та податками визнано: ввізне мито; вивізне мито; податок на додану вартість, що утримується при ввезенні товарів на територію республіки; акцизи, що утримується при ввезенні товарів на територію республіки; митні збори. Митні збори визначено як обов'язком платежі, що утримуються митними органами за виконання ними дій, пов'язаних із випуском товарів, їх митним супроводом, а також за вчинення спеціальних митних дій, передбачених законодавством. До основних митних зборів віднесено: збори за митне декларування товарів, збори за митне супроводження, плату за попереднє рішення.

Динаміка надходжень митних платежів, наведена на рисунку 1, засвідчує їх зростання із 1141,8 млрд тенге у 2011 році до 1334,49 млрд тенге – 2013 року. Приблизно половину цієї суми припадає на експорті та імпорتنі мита: у 2011 році вона становила 511,6 млрд тенге (44,8%), 2012 року склала 453 млрд тенге, або 39,5%, а у 2013 році дорівнювала 607,15 млрд тенге (45,3%). Другий за вагомістю митний платіж – податок на додану вартість, що утримується при імпорті, його частка у структурі митних платежів зростає із 28,36% у 2011 році до 33,74% – 2013 року. Величина митних зборів зменшилася на 2,6 млрд. – із 18,9 до 16,3 млрд тенге. Українською є надходження від акцизів при імпорті, їх частка, за період що аналізується, коливається в діапазоні від 0,3 до 0,5%.

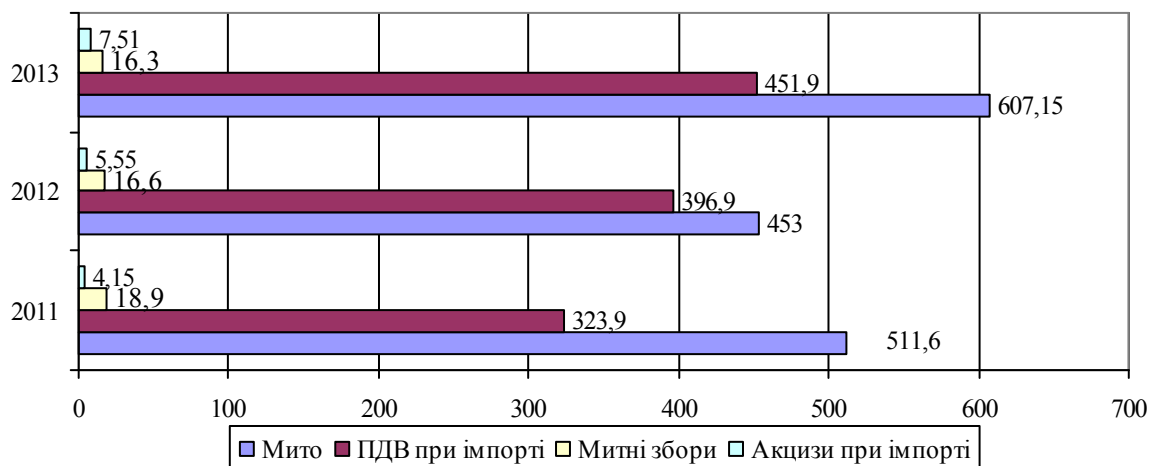

Рис. 1. Динаміка надходжень митних платежів за період 2011–2013 рр., млрд тенге

Аналіз таблиці 1, засвідчує, що в 2013 році найбільш вагомі надходження митних платежів забезпечуються територіальними департаментами Комітету митного контролю по Атирауській області – 20,59%; по місту Алмати – 13,89%; по Мангістаунській області – 10,9%. Суттєві надходження отримуються за рахунок перерозподілу мит між державами-учасниками Митного союзу – 18,69%, або 250,04 млрд тенге.

На основі рисунку 2, можна зробити висновок, що найбільшу частку у структурі надходжень мита займає експортне мито на нафту: у 2011 році – 88%, або 450,6 млрд тенге; у 2012 році – 84,4%, або 382,4

млрд тенге; у 2013 році – 86,96%, або 528 млрд тенге. Частка експортного мита на нафтопродукти коливається від 7,95% (у 2011 році) до 10,31% (у 2012 році). Відносна величина імпортного мита зменшилася із 4,55% (23,3 млрд тенге) у 2011 році до 3,9% (23,7 млрд тенге) – у 2013 році.

Таблиця 1

Динаміка надходжень митних платежів в розрізі територіальних департаментів (ДТК) Комітету митного контролю протягом 2011–2013 років, млрд тенге

№з/п	Назва територіального департаменту	Роки					
		2011		2012		2013	
		Всього, млн. тенге	Питома вага, %	Всього, млн. тенге	Питома вага, %	Всього, млн. тенге	Питома вага, %
1.	ДТК по Акмолинській області	7,3	0,64	10,01	0,87	9,41	0,71
2.	ДТК по Актюбінській області	68,9	6,03	75,07	6,54	94,75	7,07
3.	ДТК по Алмаатинській області	31,27	2,74	20,27	1,77	76,05	5,68
4.	ДТК по Атирауській області	231,6	20,28	212,17	18,49	275,89	20,59
5.	ДТК по Східно-Казахстанській області	12,26	1,07	15,64	1,36	16,01	1,19
6.	ДТК по Жамбильській області	8,01	0,70	8,78	0,77	12,84	0,96
7.	ДТК по Західно-Казахстанській області	24,75	2,17	20,68	1,80	17,56	1,31
8.	ДТК по Карагандинській області	63,87	5,59	63,43	5,53	77,18	5,76
9.	ДТК по Кустанайській області	7,59	0,66	9,75	0,85	8,89	0,66
10.	ДТК по Кизилординській області	16,49	1,44	15,22	1,33	17,33	1,29
11.	ДТК по Мангістаунській області	116,94	10,24	112,74	9,83	146,08	10,90
12.	ДТК по Павлодарській області	15,48	1,36	19,72	1,72	19,52	1,46
13.	ДТК по Північно-Казахстанській області	2,37	0,21	2,1	0,18	3,08	0,23
14.	ДТК по Південно-Казахстанській області	36,57	3,20	34,52	3,01	45,81	3,42
15.	ДТК по місту Алмати	165,15	14,46	194,2	16,94	186,12	13,89
16.	ДТК по місту Астана	60,79	5,32	60,89	5,32	82,86	6,19
17.	Розподіл мит із Російської Федерації та Республіки Білорусь	272,48	23,89	271,89	23,69	250,04	18,69
18.	Всього	1141,82	100	1146,98	100	1339,49	100

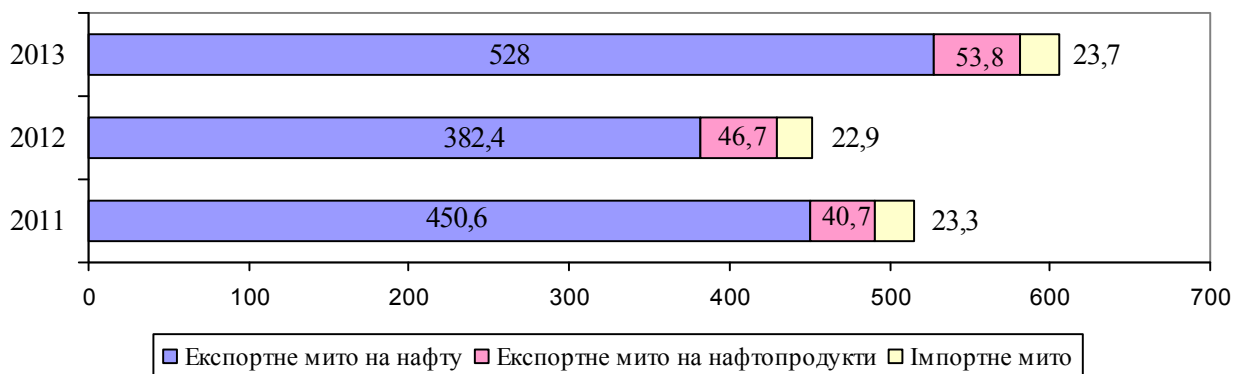

Рис. 2. Динаміка надходжень мита (у розрізі його видів) за період 2011-2013 рр., млн тенге

Правоохоронна діяльність митних органів базується на протидії порушенням митних правил; економічній контрабанді, контрабанді вилучених з обігу предметів чи предметів; обіг яких обмежений; боротьбі з ухиленням від сплати митних платежів і зборів. Протягом 2013 року митними органами порушено 12342 справ з питань адміністративних правопорушень за якими компенсовано шкоду на суму 755,69 млн. тенге. Порушено кримінальних справ за статтями Кримінального кодексу РК:

- ст. 209 «Економічна контрабанда» – 654;
- ст. 214 «Ухилення від сплати митних платежів і зборів» – 436;
- ст. 250 «Контрабанда вилучених з обігу предметів чи предметів; обіг яких обмежений» – 57.

Компенсовано шкоду за кримінальними справами на суму 928 тис. тенге, конфісковано товарів та транспортних засобів за кримінальними справами на суму 615 тис. грн. Протягом зазначеного періоду

вилучено наркотичних засобів вагою 244,88 кг, в тому числі – 38,3 кг героїну, 1,7 кг гашишу, 204,8 кг марихуани.

Служба в митних органах РК являється спеціальним видом державної служби громадян держави, які здійснюють професійну діяльність по реалізації завдань, прав та обов'язків митних органів, а також виконуючих правоохоронну функцію у межах своєї компетенції та у відповідності до чинного законодавства РК. На службу в митні органи приймаються дієздатні громадяни РК, які здатні за своїми особистими, моральними, діловими, професійними якостями, станом здоров'я, фізичним розвитком та освітнім рівнем виконувати покладені на них обов'язки. Для прийому на роботу необхідно: наявність медичного висновку військово-лікарської комісії органів внутрішніх справ про придатність для служби; наявність обов'язкової спеціальної перевірки; відповідність кваліфікаційним вимогам, встановленим законодавством РК про державну службу. При прийомі на службу може встановлюватися випробувальний термін до трьох місяців без присвоєння спеціального звання. Військовозобов'язані, прийняті на службу у митні органи, знімаються у встановленому порядку з військового обліку та перебувають на спеціальному обліку в митних органах [3].

Станом на 01.01.2014 року штатна чисельність посад у митних органах РК становить 5468 осіб, із яких фактично зайняті 5203. Кількість співробітників із вищою освітою становить 5106 осіб, із них: 2281 співробітник має юридичну освіту, 1327 – економічну, 1022 – закінчили вищі навчальні заклади за спеціальністю «Митна справа». Протягом 2013 року на діяльність митників подано 206 скарг, із яких підтвердились 6; до дисциплінарної відповідальності було притягнуто 246 посадових осіб; проведено 330 службових розслідувань; виявлено 19 корупційних правопорушень, звільнено з роботи 21 співробітник.

Висновки. На сьогодні, митна служба Республіки Казахстан – орган виконавчої влади на який відповідно до законодавства покладено функцію реалізації завдань у сфері митної справи. Митні органи країни пройшла певний історичний період своєї розбудови, їх завдання та функції, організаційна структура, особливості діяльності посадових осіб чітко регламентовані законодавством країни. ДМК Міністерства фінансів РК – ефективний орган державного фінансового контролю, за рахунок діяльності якого формується дохідна частина бюджетної системи та забезпечується охорона митного кордону держави.

Література

1. Официальный сайт Комитета таможенного контроля Министерства финансов Республики Казахстан [Електронний ресурс]. – Режим доступу а: http://e.customs.kz/wps/portal/customs!/ut/p/b1/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfGjzOKdj3DQs09jAzcQ1wtDDxNg828vS3NDA08zIAKIoEKDHAARwM0_V6OZkD9_qGeYX4uQK4BVD9CgbOFK1CBe4hXQICTgb-hlZp-FGkTTxNS7UfV72xKmX4jQ_zuN3E2o6n7h55-jPQTrh-FzwpwCgArwGcF3kRmYEzICgIKQLHo55Gfm6pfbBsKBREGmZ5ZJgAiiEku/dl4/d5/L2dBISvZ0FBIS9nQSEh/
2. Митна енциклопедія : у двох т. Т. 1 / редкол.: І.Г. Бережняк (відп. ред.) та ін. – Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. – 472 с.
3. Кодекс Республіки Казахстан «О таможенном деле в Республике Казахстан» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://e.customs.kz/wps/portal/customs!/ut/>

References

1. Ofytsyalnyi sait Komyteta tamozhennoho kontrolia Mynysterstva fynansov Respubliki Kazakhstan. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa: http://e.customs.kz/wps/portal/customs!/ut/p/b1/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfGjzOKdj3DQs09jAzcQ1wtDDxNg828vS3NDA08zIAKIoEKDHAARwM0_V6OZkD9_qGeYX4uQK4BVD9CgbOFK1CBe4hXQICTgb-hlZp-FGkTTxNS7UfV72xKmX4jQ_zuN3E2o6n7h55-jPQTrh-FzwpwCgArwGcF3kRmYEzICgIKQLHo55Gfm6pfbBsKBREGmZ5ZJgAiiEku/dl4/d5/L2dBISvZ0FBIS9nQSEh/
2. Mytna entsyklopediia: u dvokh tomakh. T.1/: Redkol.:... I.H. Berezhniak (vidp. red.) ta in. – Khmelnytskyi : PP Melnyk A.A., 2013. – 472 s.
3. Kodeks Respubliki Kazakhstan «O tamozhennom dele v Respublyke Kazakhstan». – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa: <http://e.customs.kz/wps/portal/customs!/ut/>

Надійшла 29.08.2014; рецензент: д. е. н. Хрущ Н. А.